

Амма үөрэҕин салалтата
Амматаабы «Хатыгчаана» уһуяан

Остуол оонньуута «Дьиктилээх хонуу»

Оҥордо:
Пахомова Ульяна Дмитриевна,
иитээчи

Амма, 2020 с.

Билигннн бириэмэбэ оџо үксүн телевизор, компьютер иннигэр олон, бэлэм билиини ылар. Күннүктээн олоруу оџо этэ-хаана уһуктубатыгар, өйө-санаата бытаарытыгар тиэрдэр. Оскуолаџа кириэн иннинээџи саастаах оџо сайдар эйгэтигэр оонньуу улахан оруолу ылар.

Оонньуу – оџо саас биир быстыспат аргыһа буолар. Оонньууттан оџо эт-хаан өттүнэн сайдар, олоџу-дьаһаџы, үлэни-хамнаһы кыра эрдэбиттэн билэр, доџотторугар, дьонно-сэргэбэ киһилии сыһыаннаһар буола улаатар.

Толкуйдуур дьоџуру сайыннарар оонньуулар оџо билэ-көрө сатыыр баџатын, өйүн-санаатын, тулуурдаах, дьулуурдаах буолуутун көбүлүүлэр, тулалыыр эйгэбэ сатаан сылдыа, санаатын этэ, ылсыбыт үлэтин тиһэбэр тиэрдэ үөрэнэригэр көмөлөөхтөр. Оџону кыра сааһыттан оонньууга сыһыарар сыалтан остуол оонньууларын толкуйдаан онордум.

Уратыга: Оџо саастыылаахтарын кытта оонньууругар табыгастаах, биир онһугунан хас да араас оонньуулары оонньоохха сөп.

Оонньуулар онгорорго, оонньуурга олус судургулар:

- биирдиилээн, бөлөбүнэн оонньоохха сөп;
- оонньуу уһуна оџо сайдыытын таһымыттан тутулуктаах;
- сайдар эйгэбэ матырыйаал быһыытынан туттуллар;
- сүөһү тобугун унуохтарын туһаныы.

Оонньуулар бары тус-туспа быраабылалаахтар.

Бу оонньуулар оџолорго эрэ буолбакка, улахан дьонно эмиэ иллэн кэмнэрин туһалаахтык атааралларыгар көмөлөһүөхтэрэ.

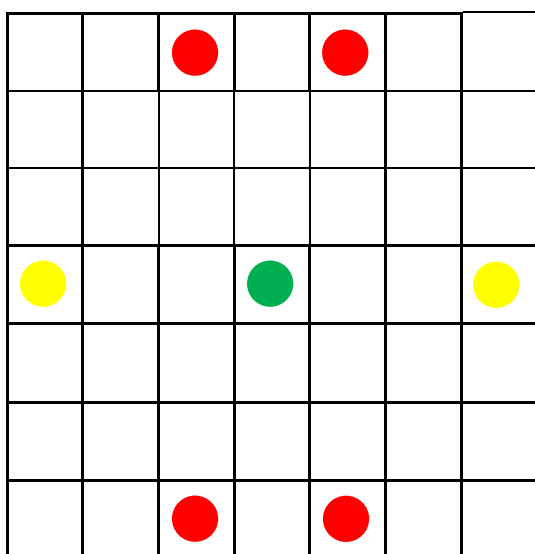
Оонньуу «Сөпкө уур»

Быһаары: Бу оонньууну 4 – 6 саастаах оҕолор оонньоохтарын сөп. Оонньуу кэмигэр оҕо айар уонна ахсааны ааҕар дьобура, болѳомтото сайдар.

Сыала: Оҕо болѳомтотун, өйгө тутар дьобурун сайыннары.

Туттуллар матырыйаал: 49 харахтаах улахан уонна кыра хонуулар, 4 кыһыл, 4 аранас, 4 от күөх, 4 халлаан күөх ньыкаалар, 4 кыһыл, 4 аранас, 4 от күөх, 4 халлаан күөх төгүрүктэр.

Быраабылата: Кыра хонууга араас өгнөөх төгүрүктэри клеткаларга араастаан уураллар, 5 ахсаанна диэри ааҕаллар, ол бириэмэбэ иккис оонньооччу болѳойон көрөр уонна улахан хонууга ньыкаалары ууруохтаах. Оҕолору саастарынан көрөн соруудахтарын уустугурдуохха сөп.

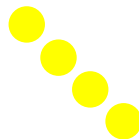
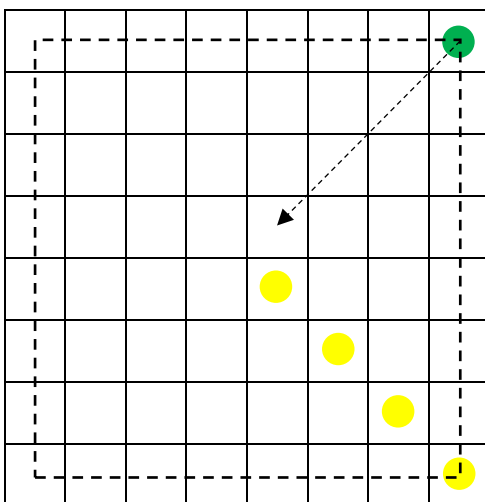
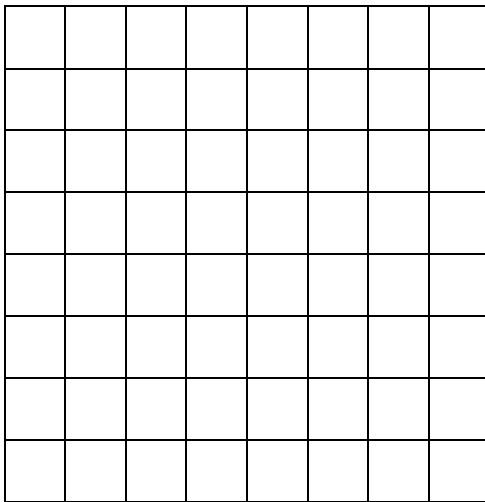
Оонньуу «Миэстэбин бул»

Быһаары: Бу оонньууга 2 – 4 оҕо оонньуон сөп. Оонньуу нөнүө оҕо ахсааны ааҕар дьобура, мындыр өйө сайдар, дьулуурдаах, тулуурдаах буоларга үөрэнэр.

Сыала: Оҕо харабынан килиэккэлээх хонууну көрө–көрө ааҕа үөрэнэригэр бэлэмнээһин.

Туттуллар матырыйаал: 64 харахтаах хонуу, 4 кыһыл, 4 аранас, 4 от күөх, 4 халлаан күөх ньыкаалар, кубик.

Быраабылата: Ким урут хаамарын кубик быраҕан быһаарсаллар. Элбэх хараҕы ылбыт оҕо кубигы быраҕан саҕалыыр. Алта харах түстэбинэ эрэ ньыкаатын хонууга уурар. Салҕыы иккис оонньооччу быраҕар. Атын харах тустэбинэ ньыкаатын хонууга уурбат. Ньыкаатын хонууга уурбут оонньооччу кубигар хас харах түспүтүнэн уна өттүттэн саҕалаан хонууну кыйа хаамар уонна саҕалаабыт муннугар кэлэн диагоналлыы киирэн турар. Хаамтарар кэмигэр тохтуохтаах миэстэтигэр атын оонньооччу ньыкаата баар буоллаҕына ол ньыкааны туоратар. Туораабыт ньыкаа хонууттан тахсар уонна алта харах тустэбинэ оонньууга киирэр. Бу оонньууга ким ньыкаата урут кэлэн диагоналлыы турбут кыйар.

Оонньуу «Ат сүүрдүү»

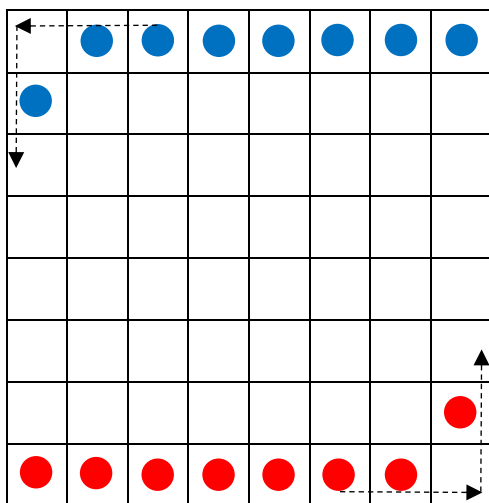
Быһаары: «Ат сүүрдүү», «Миэстэ былдьаһы», «Муннук былдьаһы» оонньуулар 5 – 7 саастаах оҕолорго анаан оноһулуннулар. Бу оонньуулар нөнүө ооҕо толкуйдуур дыбура, болҕомтото сайдар, дылуурдаах, тулуурдаах буоларга үөрэнэр.

Сыала: Ооҕо тобуллаҕас өйүн сайыннарыы, өбүгэлэрбит оонньууларын үйэтитии.

Туттуллар матырыйаал: 64 харахтаах хонуу, 8 кыһыл, 8 халлаан күөх ньыкаалар.

Быраабылата: Оонньооччулар аҕыстыы ньыкааны ылан, кыһыллары бастакы эрээккэ, халлаан күөхтэри ахсыс эрээккэ кэккэлэһиннэри туруораллар.

Ньыкаалар, уна туруору эрээтинэн эргийэн кэлэн, утарылаһааччыларын миэстэтигэр туруоруохтаахтар. Ньыкаалар биирдии хараҕынан эбэтэр бэйэ-бэйэлэрин үрдүлэринэн ойон хаамаллар. «Суол» онорон баран, элбэх ньыкаа үрдүнэн көтүөххэ сөп. Утарылаһааччы ньыкаатын үрдүнэн көтөр эмиэ көнүллэнэр. Биир хаамыыга биир эрэ ньыкаа хаамар бырааптаах. Ойоҕолуу хаамар көнүллэммэт. Ким урут ньыкааларын миэстэтин булларбыт, ол кыайар.

Оонньуу «Муннук былдыаһыы»

Сыала: оҕо тобуллаҕас өйүн сайыннарыы, өбүгэлэрбит оонньууларын үйэтитии.

Туттуллар матырыйаал: 64 харахтаах хонуу, 10 кыһыл, 10 халлаан күөх ньыкаалар.

Быраабылата: Оонньооччулар хонуу уна муннугар уоннуу ньыкааны ылан муннуктуу туруораллар.

Ньыкаалар биирдии хараҕынан эбэтэр бэйэ-бэйэлэрин үрдүлэринэн ойон хаамаллар. «Суол» онорон баран, элбэх ньыкаа үрдүнэн көтүөххэ сөп. Утарылаһааччы ньыкаатын үрдүнэн көтөр эмиэ көнүллэнэр. Биир хаамыыга биир эрэ ньыкаа хаамар бырааптаах. Ойоҕолуу хаамар көнүллэнэр. Халлаан күөхтэр кыһыллар миэстэлэригэр, кыһыллар халлаан күөхтэр миэстэлэригэр тийиэхтээхтэр. Ким урут миэстэтин булларбыт, ол кыайар.

●	●	●	●				
●	●	●					
●	●						
●							
							●
						●	●
					●	●	●
				●	●	●	●

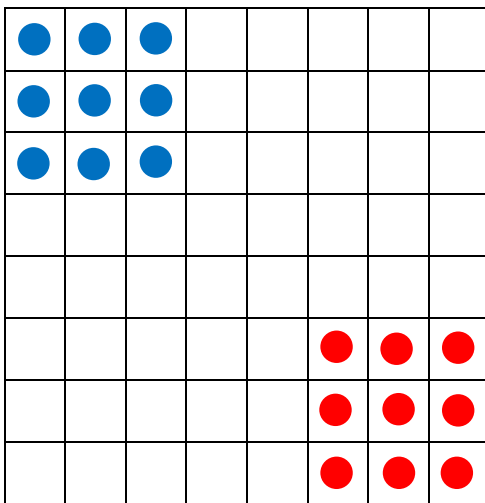
Оонньуу «Миэстэ былдьаһыы»

Сыала: оҕо тобуллаҕас өйүн сайыннарыы, өбүгэлэрбит оонньууларын үйэтитии.

Туттуллар матырыйаал: 64 харахтаах хонуу, 9 кыһыл, 9 халлаан күөх ньыкаалар.

Быраабылата: Оонньооччулар хонуу уна өттүгэр тоҕустуу ньыкааны ылан үстүүнэн үс эрээккэ туруораллар.

Ньыкаалар биирдии хараҕынан эбэтэр бэйэ-бэйэлэрин үрдүлэринэн ойон хаамаллар. «Суол» онорон баран, элбэх ньыкаа үрдүнэн көтүөххэ сөп. Утарылаһааччы ньыкаатын үрдүнэн көтөр эмиэ көнүллэнэр. Биир хаамыыга биир эрэ ньыкаа хаамар бырааптаах. Ойоҕолуу хаамар көнүллэнэр. Халлаан күөхтэр кыһыллар миэстэлэригэр, кыһыллар халлаан күөхтэр миэстэлэригэр тийиэхтээхтэр. Ким урут миэстэтин булларбыт, ол кыайар.

Ооньуу «Кэжкэлэччи туруор»

Быһаары: Бу ооньууну 2 оҕо ооньуур. Ооньуу нөнүө оҕо толкуйдуур дьоҕура, өйүгэр онорон көрөр толкуйа, болҕомтото сайдар.

Сыала: Оҕо өйдөөн көрөр, быһаарар дьоҕурдарын сайыннарыы.

Туттуллар матырыйаал: 9 харахтаах хонуу, 5 аранас, 5 от күөх ньыкаалар.

Быраабылата: Хас биирдии оонньооччу 5 ньыкаалаах. Маннай ньыкааларын талсаллар. Аранас ньыкааны талбыт оҕо маннай хонууга уурар. Салҕыы утары оонньооччу хонууга ньыкаатын уурар. Оонньооччулар урут 3 ньыкааны туруору, сытыары эбэтэр ойоҕолуу кэжкэлэтэн уурбут кыайар.

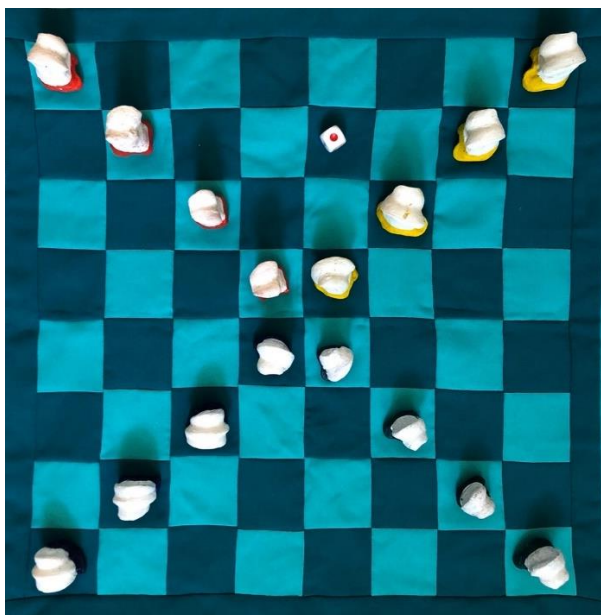
	●	●

		●
●	●	●
		●

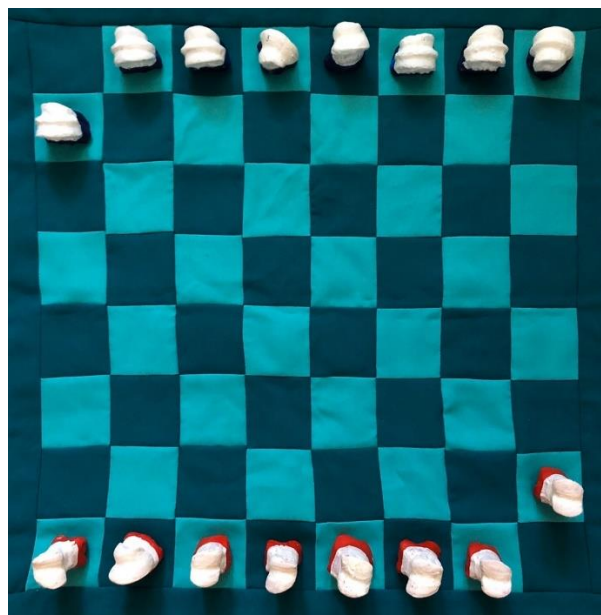
●		●
●	●	●
	●	●

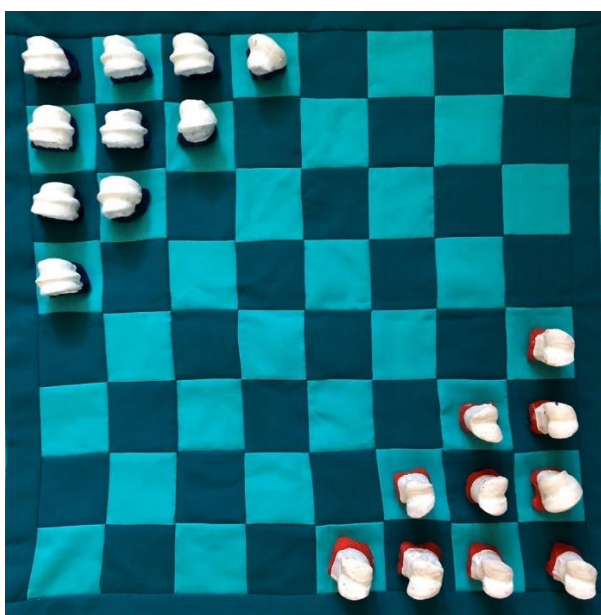
«Миэстэбин бул»

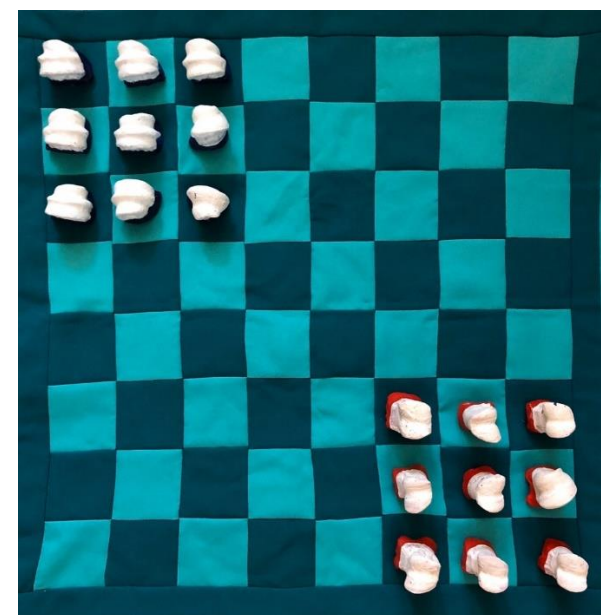
«Ат сүүрдүү»

«Муннук былдыаһы»

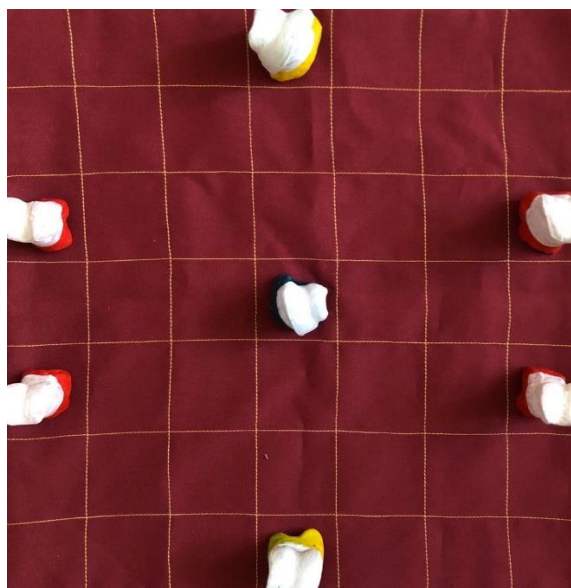
«Миэстэ былдыаһы»

«Кэжкэлэчи туруор»

«Сөпкө уур»

«Дьиктилээх хонуу»

